

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента Сергія Олександровича Шатрави на дисертацію Мхитаряна Армена Маратовича «Адміністративно-правові засоби протидії дискримінації за ознакою інвалідності в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дисертації. У сучасних умовах державно-правового розвитку правова доктрина нашої країни збагачується за рахунок загальноновизнаних досягнень світової політико-правової думки, які визнані міжнародним і національним правом та утверджені судовою й іншою юрисдикційною практикою. Серед них важливе місце посідають доктрини зобов'язань держави у сфері прав і свобод людей з інвалідністю та заборони дискримінації. На стику цих важливих, але недостатньо інтегрованих у національний правопорядок України концепцій лежить проблема позитивних обов'язків держави у сфері протидії дискримінації.

В Україні останнім часом конструкція дискримінації поступово втрачає свій суто соціологічний контекст та утверджується як важлива юридична категорія, отримуючи своє закріплення у національному законодавстві. Про це свідчить, зокрема, ухвалення законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» від 8 вересня 2005 р. та «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 6 вересня 2012 р. Заборона дискримінації все частіше потрапляє у фокус загальнотеоретичних та галузевих досліджень, у яких на сьогодні досить повно відтворено форми, заборонені підстави та прояви дискримінації.

Разом із тим, теоретичні і законодавчі проблеми застосування адміністративно-правових засобів протидії дискримінації за ознакою інвалідності не вирішені на необхідному рівні, ні законодавчою практикою, ні наукою адміністративного права. У цьому контексті дисертацію

А.М. Мхитаряна цілком логічно вважати актуальною та своєчасною. Ґрунтовне дослідження здобувачем питань державного впливу на забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю з урахуванням сучасних досягнень правової науки певною мірою заповнює наявну прогалину і сприяє подальшому розвитку наукової думки.

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Високий ступінь обґрунтованості і достовірності результатів дослідження забезпечено використанням низки загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Їх застосування визначає логічну побудову дисертації та дозволяє послідовно й науково обґрунтовано реалізувати мету і задачі, поставлені на початку дослідження.

Безсумнівною перевагою роботи є використання значного обсягу нормативно-правових актів, як законодавчих, так і підзаконних, загальнотеоретичних наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, розробок фахівців у галузі теорії держави і права, трудового, цивільного, адміністративного права.

Дисертант поставив перед собою досить важливу мету у формулюванні поняття, визначенні видів, напрямів та порядку застосування адміністративно-правових засобів протидії дискримінації за ознакою інвалідності органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також виробленні висновків, пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення вітчизняного законодавства в цій сфері.

Аналіз змісту роботи свідчить про самостійну, завершену, аргументовану, комплексну роботу і дозволяє констатувати високий науково-теоретичний та прикладний рівень проведеного дослідження. Вдала структурна побудова дисертації свідчить про науково вивірений та аргументований підхід до вирішення поставлених задач і досягнення мети дослідження. Отже, винесені на захист положення характеризують роботу як комплексне монографічне дослідження, яке виконане дисертантом особисто.

Наукова новизна і практична цінність одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що проблематика застосування адміністративно-правових засобів протидії дискримінації за ознакою інвалідності залишається недостатньо розробленою. Таким чином, відсутність належної законодавчої бази щодо застосування адміністративно-правових засобів протидії дискримінації за ознакою інвалідності, а також необхідність проведення монографічного дослідження у зазначеній сфері зумовлюють актуальність вибору теми дисертаційного дослідження.

Дане дослідження є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням, присвяченим адміністративно-правовим засобам протидії дискримінації за ознакою інвалідності. При цьому здобувач успішно демонструє характерні особливості власних напрацювань, які відрізняють його роботу від наукових доробків інших дослідників.

Передусім автор дисертації вдало розкрив поняття та зміст дискримінації за ознакою інвалідності (с. 12-27). Слід погодитись, що дискримінацією за ознакою інвалідності є будь-яке розрізнення, виключення чи обмеження людей зі стійким розладом функцій організму, метою або результатом якого є навмисне позбавлення або обмеження їхніх громадянських прав у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-якій іншій сфері повсякденного життя суспільства, крім випадків, коли таке позбавлення або обмеження має законодавчо обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Також підтримуємо позицію автора, що основними адміністративно-правовими засобами протидії дискримінації за ознакою інвалідності є: розроблення нормативно-правових актів з урахуванням принципу недискримінації осіб з інвалідністю, а також перевірка відповідності їх положень за допомогою антидискримінаційної експертизи; здійснення перевірок, а також системного моніторингу діяльності підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності щодо дотримання принципу недискримінації осіб з інвалідністю; видача приписів щодо заборони вчинення

дій, які порушують права, свободи та законні інтереси осіб з інвалідністю; своєчасне реагування на індивідуальні скарги фізичних осіб щодо виявлених фактів вчинення дискримінаційних дій за ознакою інвалідності; виявлення фактів порушення антидискримінаційного законодавства посадовими та службовими особами органів публічної влади, та у разі доведення провини – застосування до них дисциплінарних стягнень; складання протоколів про адміністративні правопорушення, а також притягнення винних осіб до відповідальності за вчинення проступків з дискримінаційних мотивів; реалізація адміністративних методів стимулювання у суспільстві щодо дотримання законодавства у сфері реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів осіб з інвалідністю (с. 27-42).

Заслуговує на увагу думка автора про те, що інститути Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю та Урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю є складовими елементами правозахисного механізму держави, які, базуючись на засадах незалежності, гарантують можливість захистити та відновити порушені права і свободи будь-якої особи з інвалідністю. Ефективність їхньої діяльності забезпечується наданням статусу державного службовця та передбаченням у законодавстві необхідних правових інструментів для виконання покладених на них обов'язків дискримінаційних проявів з боку окремих фізичних і юридичних осіб (с. 60-79).

Дисертант цілком слушно особливу увагу звернено на те, що взаємодію суб'єктів публічного та приватного права у сфері протидії дискримінації за ознакою інвалідності слід розглядати як дієву концентрацію законодавчо передбачених спільних зусиль уповноважених представників публічної влади та зацікавлених інститутів громадянського суспільства з метою досягнення єдиного суспільно корисного результату у вигляді публічного консенсусу, що передбачає забезпечення належних умов реалізації та захисту прав, свобод інвалідів, а також створення ефективного правового механізму недопущення

порушення антидискримінаційних принципів, визначених нормами міжнародного права. (с. 102-117).

У дисертації аргументовано, що можливими шляхами подальшого розвитку антидискримінаційного законодавства України з урахуванням правових положень окремих зарубіжних країн, у тому числі Великобританії, Молдови, Німеччини, Франції, у частині удосконалення практики застосування адміністративно-правових засобів протидії дискримінації інвалідів є чітка регламентація діяльності суб'єктів, наділених повноваженнями щодо запобігання та протидії дискримінації, введення поняття множинної дискримінації, дискримінації за асоціацією та ін.; створення незалежної державної структури у сфері протидії дискримінації; розвинення національної системи спеціальних заходів у сфері позитивної дискримінації з урахуванням директив ЄС; передбачення адміністративної відповідальності за вчинення дискримінаційних правопорушень; доопрацювання правового механізму взаємодії уповноважених органів публічної влади щодо запобігання та протидії множинній дискримінації за ознакою інвалідності (с. 121-145).

Слід погодитися зі здобувачем, що першочергового вдосконалення потребує Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» шляхом внесення змін і доповнень, у тому числі щодо розширення форм дискримінації, конкретизації та розширення повноважень відповідних органів публічної влади у сфері протидії дискримінації, процедури доказування у справах про дискримінацію та ін. Крім того, з метою розвитку окремих адміністративно-правових засобів протидії дискримінації за ознакою інвалідності слід внести зміни до Законів України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про звернення громадян», КАСУ, низки підзаконних нормативно-правових актів (с. 145-156).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони мають як науково-теоретичну, так і практичну сферу застосування і використання. Положення та висновки дисертації можуть бути підґрунтям для подальшого дослідження питань застосування адміністративно-правових

засобів протидії дискримінації за ознакою інвалідності, а також визначення шляхів удосконалення правового регулювання у цій сфері.

Повнота викладених матеріалів у публікаціях, положеннях, висновках і рекомендаціях, сформульованих у дисертації. Основні результати дисертації викладено в 12 наукових працях, з яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях України, одна – у науковому виданні зарубіжної країни, шість – тези виступів на науково-практичних конференціях. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Поряд із вищевизначеним, у дисертаційному дослідженні є спірні та дискусійні положення, недостатньо аргументовані положення, неточності, зокрема:

1. У ході написання дисертаційного дослідження підсумовується, що основними адміністративно-правовими засобами протидії дискримінації за ознакою інвалідності є наступні: розроблення нормативно-правових актів з урахуванням принципу недискримінації осіб з інвалідністю; здійснення перевірок, а також системного моніторингу діяльності підприємств, установ та організацій щодо дотримання принципу недискримінації; видача приписів щодо заборони вчинення дій, які порушують права, свободи та законні інтереси осіб з інвалідністю; своєчасне реагування на індивідуальні скарги фізичних осіб щодо виявлення фактів вчинення дискримінаційних дій за ознакою інвалідності, а також інші адміністративно-правові засоби.

У свою чергу не всі запропоновані адміністративно-правові засоби протидії були охарактеризовані у повній мірі, у тому числі: 1) виявлення фактів порушення антидискримінаційного законодавства посадовими та службовими особами органів публічної влади, та у разі доведення провини – застосування до них дисциплінарних стягнень; 2) реалізація адміністративних методів стимулювання у суспільстві щодо дотримання законодавства у сфері реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів осіб з інвалідністю.

2. Доцільно було б приділити більше уваги розгляду повноважень Міністерства інфраструктури України, Міністерства охорони здоров'я України,

Міністерства освіти і науки України та Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення щодо адміністративно-правового забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Дана пропозиція пов'язана із тим, що повноваження Міністерства інфраструктури України не розкрито, інших вказаних органів державної влади – розглянуто лише у загальних рисах, що недостатньо для з'ясування їх ролі у відповідному напрямку державної політики.

3. Здобувач зауважує на тому, що дискримінацією за ознакою інвалідності є будь-яке розрізнення, виключення чи обмеження людей зі стійким розладом функцій організму, метою або результатом якого є навмисне позбавлення або обмеження їхніх громадянських прав у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-якій іншій сфері повсякденного життя суспільства, крім випадків, коли таке позбавлення або обмеження має законодавчо обгрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними. Вважаю за доцільне, автору більш детально зупинитися на поясненні обставин, за яких позбавлення або обмеження прав і свобод інвалідів мають законодавчо обгрунтовану мету, не вважаючись дискримінацією щодо них.

4. Особливої значної уваги здобувач приділив вдосконаленню вітчизняного деліктного законодавства, зокрема, у спосіб внесення змін і доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення. Насамперед мова йде про нові статті 186^к «Порушення законодавства про запобігання та протидію дискримінації» та 188^{дп} «Невиконання законних вимог Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю та Урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю». На мою думку, дисертанту слід окремо зупинитися на аргументації щодо доцільності внесення зазначених законодавчих змін.

5. У дисертаційному дослідженні бракує методологічного інструментарію стизивно формулювання ключових і базових понять та категорій дослідження, адже автор здебільшого спирається на власні наукові пошуки і умовиведення вже існуючих понять, натомість бракує методів лінгвістики та інших наук, за допомогою яких і можна наблизитися до формування уніфікованого тезаурусу

понять щодо адміністративно-правових засобів протидії дискримінації за ознакою інвалідності

Оскільки вищезазначені зауваження мають переважно дискусійний характер, свідчать про складність та різноманітність проблем прямих застосування адміністративно-правових засобів протидії дискримінації за ознакою інвалідності, на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження А. М. Мхитаряна вони суттєво не впливають і не знижують його високий науковий рівень та практичне значення.

Висновок

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, досить повно викладені в опублікованих автором наукових статтях, тезах доповідей на конференціях. Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог МОН України.

Підсумовуючи все зазначене вище варто відзначити, що дисертація Мхитаряна Армена Маратовича «Адміністративно-правові засоби протидії дискримінації за ознакою інвалідності в Україні» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретну наукову задачу, яка має суттєве значення для науки адміністративного права, відповідає вимогам п.9, п.11, п.13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а сам автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:
професор кафедри
адміністративної діяльності поліції
Харківського національного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

(Handwritten signature)

С. О. Шатравя

